ספרות עזר · דקדוק

# ספר הנקוד (תרגום ראבע, מהדורת נוט)

רבי יהודה חיוג'

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

# ספר הנקוד (תרגום ראבע, מהדורת נוט)

רבי יהודה חיוג'

מקור הטקסט: ויקיטקסט · רישיון: CC BY-SA 3.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/ספר-הנקוד-תרגום-ראבע-מהדורת-נוט/
הקובץ נוצר ב־17 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

# תוכן העניינים

**שער א** ..... 4
**שער ב** ..... 6
**שער ג** ..... 6
**שער ד** ..... 7
**שער ה** ..... 7
**שער ו** ..... 8
**שער ז** ..... 9
**שער ח** ..... 9
**שער ט** ..... 10
**שער י** ..... 10
**שער יא** ..... 11
**שער יב** ..... 11
**שער יג** ..... 13
**שער יד** ..... 15
**תוספת** ..... 17
**תוספת מספר אחר** ..... 18

רבי יהודה ב"ר דוד חיוג

## שער א

**ספר הנקוד שחבר ר' יהודה בר' דוד חיוג זצ"ל**

דע, האל ידריכך בדרך הישרה, כי קמץ גדול וקמץ קטן לא ימצאו לעולם כי אם על אות נח שוכן, היה נראה במכתב אם לא, ולא ימצאו לעולם עם אותיות הנח כי אם עם האל"ף והה"א, כמו בָּרָא. כי הבי"ת קמץ גדול בעבור השוכן הנח הנעלם שהוא בינו ובין הרי"ש, גם הרי"ש קמץ גדול בעבור השוכן הנראה במכתב והוא האל"ף. וכמוהו יָצָא, קָרָא, חָטָא. וקמץ קטן, כמו יֶרֶד, כי היו"ד קמץ, וכמוהו יֵצֵא ומֵאֵן וחֵרֵף. ואותיות הנח בלשון הקדש ד', והם יהו"א, אע"פ שהה"א לא ינוח כי אם באחרית השם או הפעל. ופתח גדול וקטן ימצאו ברוב על שוכן נראה במבטא ואיננו נעלם, כמו אָמַר, כי האל"ף קמוץ כמו שזכרתי, והמ"ם פתוח בעבור נפלו על שוכן איננו נעלם, והוא הרי"ש. וכמוהו שָׁמַר, עָמַד, נָתַן ודומיהם. ופתח קטן כמו אֶקְרָא, כי האל"ף פתוח בעבור נפלו על שוכן נראה במבטא, והוא הקו"ף. וכמוהו אֲדוֹם, האל"ף פתוח בעבור השוכן הנבלע בדל"ת, ועל כן נדגש, כי כל נדגש הוא מקום ב' אותיות. וכמהו אֶשָּׁא, אֶזְרוֹעַ, אֶקְדַּח, מַמְלָכָה, מֶרְכָּבָה, הסתכל אלה ובחון אותם תמצאם כמו שזכרתי.

ויורה על כל מה שזכרתי, שקמץ גדול וקטן ימצאו על אות נח נעלם ופתח גדול וקטן על שוכן איננו נעלם, היות הפעל העובר מן ג' אותיות על משקל פָּעַל, אם היה בסופו שלם ולא יהיה בסופו אחד מאותיות הנח, יהי מקום העי"ן ממנו וכל מה שיגזר ממנו פתח גדול לעולם, למען נפל על שוכן נראה במבטא שאיננו נעלם. כמו אָמַר, אָמַרְתִּי, אָמַרְנוּ ואָמַרְתָּ ואָמַרְתֶּם ואָמַרְתֶּן, מקום העי"ן מזה הפעל העובר פתח גדול והוא המ"ם, בעבור השוכן הנראה במבטא והוא הרי"ש. וכמהו שָׁמַר, שָׁמַרְתָּ, שָׁמַרְנוּ וכל מה שיגזר מהם. ואם היה הפעל העובר בסופו מהפעלים שאינם שלמים ישוב עין הפעל קמץ גדול בעבור הסבה שהזכרתי, שלא ימצא לעולם כי אם עם אות נח נעלם. כמו בָּרָא וכל מה שהוא מגזרתו, כמו בָּרָאתָ, בָּרָאתִי, בָּרָאנוּ, בָּרָאתֶם, וכמו יָצָא, קָרָא, חָטָא.

ועוד יורה על כל מה שהזכרתי, השם שהוא בסופו ה"א שהוא סימן הנקבה, כמו עֵדָה, הדל"ת קמוץ עבור נפלו על אות נח נעלם. ואם סמכתו תחליף הה"א ותשים מקומו תי"ו ויפתח הדל"ת בפתח גדול בעבור נפלו על שוקט איננו נעלם, כמו עֵדַת דְּבוֹרִים (שופטים יד ח). וכמהו עֵצָה, שֵׁנָה, חֻקָּה, תּוֹרָה, אם לא יסמכו אל שם נראה במכתב, יהי באות שהוא קדם ה"א סימן הנקבה קמץ גדול; ובעת יסמכו אל שם נראה ישוב פתח גדול,

בעבור נפלו על שוכן איננו נעלם. וכן כל שם מג' אותיות או ד' או ה' או יותר ובסופו ה"א נקבה כן משפטן.

ואם יטעון טוען ויאמר שיש בין המ"ם והרי"ש במלת אָמַר, שֶׁכַּן, שוכן נח והנה הוא נקוד בפתח, הנה תשובתו שהוא כך בעבור המשך המ"ם עם הטעם. ואם יסתכל בהתחבר הפועל עם מלות אחרות, תסור זאת המחשבת. הלא תראה כי **נָתַן**־יֵיְ תְּשׁוּעָה לַאֲרָם (מ"ב ה א), **כָּמַהּ**־לְךָ בְשָׂרִי (תהלים סג ב עי"ש), **וְאָמַר**־לִי (ישעיהו לח טו), **וְאָמַר**־לְךָ. יסור הטעם בהתחבר המלות ולא יראה בו שוכן נח נעלם. ואם העמדת הדבור ופסקת ואינו מתחבר, אז יראה השוכן הנח ויהיה קמץ. וידוע כי ההעמדה וסוף הדבור הוא באתנח וסוף פסוק, כמו וַיְ פָּקַד אֶת שָׂרָה כַּאֲשֶׁר **אָמָר** (בראשית כא א). חזר קמץ בעבור השוכן הנח. וכמו וּבְדָרְךָ חַטָּאִים לֹא **עָמָד** (תהלים א א) ורבים כמוהם.

ואולם הקמץ לא יסור בעבור חבור הטעמים או חבור המלות כמו יקרה לפתח. כמו עָשָׁן, שהעי"ן קמוץ בעבור השוכן הנח שיש בינו ובין שי"ן, וכמו זָהָב וְדָבָר וּשָׁלָל וּבָקָר וְאָבָק וּבָרָד וְעָפָר וְאֵשׁ ועוד יָשָׁר וְחָכָם וְרָשָׁע וְחָלָל וְחָרָשׁ וְחָדָשׁ. ואלה כלם שמות לא פעלים, ובעבור זה נמצאו שני השוכנים הנחים בהם. ואם עשינו מאחד מהם פעל עבר, יסור השוכן הנח השני שהוא בין עי"ן הפעל והלמ"ד, וזה בחבור המלות. כמו וְהַר סִינַי **עָשַׁן** כֻּלּוֹ (שמות יט יח), **וְשָׁלַל** שְׁלָלֹה וּבָזַז בְּזֹה (יחזקאל כט יט), הלמ"ד פתוח בעבור היותו פעל עבר. וכמהו **אָשָׁם** הוּא אָשֹׁם **אָשַׁם** לַיְ (ויקרא ה יט), והראשון קמץ בעבור היותו שם, והשני פתח בעבור היותו פעל עבר. וכמהו **וּבָרַד** בְּרֶדֶת הַיָּעַר (ישעיהו לב יט), הרי"ש פתוח כדי שיבדל מן **בָּרָד** כָּבֵד מְאֹד (שמות ט יח). וכמהו וְלִבִּי **חָלַל** בְּקִרְבִּי (תהלים קט כב), הלמ"ד פתוח בעבור היותו פעל עבר, בהבדל מן כִּי יִמְצֵא **חָלָל** (דברים כא א). וכמהו וּנְתַתִּיהָ לַאֲשֶׁר **יָשַׁר** בְּעֵינָי (ירמיהו כז ה), בהבדל מן צַדִּיק **וְיָשָׁר** הוּא (דברים לב ד). וכמו בְּנִי אִם **חָכַם** לִבֶּךָ (משלי כג טו), שיבדל מן **חָכָם** יְשַׂמַּח אָב (משלי י א) ודומיהם.

ודע כי עָשָׁן וחביריו ישנו בנינם אם יסמכו, ויסור השוכן הנח שיש בין העי"ן והלמ"ד, וישוב מקום העי"ן פתח גדול. כמו **עֲשַׁן** הָעִיר (יהושע ח כ), כי השי"ן פתוח בעבור הנו"ן שהוא שוקט ואיננו נעלם. כמו **דְּבַר** הַמֶּלֶךְ (ש"א כא ט), **זְהַב** אוֹפִיר (דה"א כט ד), **וּזְהַב** הָאָרֶץ (בראשית ב יב). וכמו **חֲלַל** חֶרֶב (במדבר יט טז), **אֲבַק** רַגְלָיו (נחום א ג), **עֲפַר** שִׁמְרוֹן (מ"א כ י), **בְּקַר** וָבַח הַשְׁלֵמִים (במדבר ז פח), **חָכַם** לֵב (שמות לא ו), **יְשַׁר** דָּרֶךְ (משלי כט כז), וכמוהם רבים. ואע"פ שיחשב הקורא שיש בו שוכן בעבור המשך הטעם, אם יפול הטעם ותתחברנה המלות יפלו השוכנים, כמו שזכרתי.

## שער ב

**שער אחר**

דע, כי ימצא פתח גדול וקטון עם שוכן נח נעלם, והם שערים מעטים, כי הרבים הם כמו שזכרתי. ועתה אזכור גם אותם השערים כדי שיהיו נודעים ושמורים. דע כי ימצאו עם שוכן נעלם בפעלים ובשמות ובשמות הפעלים עם אות מאותיות אחה"ע, כמו שַׁעַר, כי השי"ן והעי"ן פתחין; ונפתח העי"ן בעבור הסבה שזכרתי, כי אין בינו ובין הרי"ש נח נעלם; ואולם השי"ן הוא בדרך השערים המעטים, וזה יקרא מלעיל. ופתרון מלעיל, נפילת השוכן השני והעמדת הראשון. ודע כי כל שם ושם פעל שהם על שלש אותיות, יפול לעולם השוכן השני שהוא בין עי"ן השם והלמ"ד, ויעמוד הראשון שהוא בין פ"א השם והעי"ן, היה כתוב או איננו כתוב, הוא הנקרא מלעיל. כמו שַׁעַר, נַעַר, בַּעַל, חֹדֶשׁ, קֹדֶשׁ, אֶרֶץ, שֶׂלֶג, ותֹאַר וארַח. כי בין השי"ן והעי"ן במלת שַׁעַר שוכן נעלם איננו נראה במכתב, כמו שיש בין החי"ת והדל"ת במלת חֹדֶשׁ שוכן נח נעלם והוא הו"ו. ואין במלת שַׁעַר בין העי"ן והרי"ש נח נעלם או נראה ולא במכתב ולא במבטא, כמו אין בין הדל"ת והשי"ן במלת חֹדֶשׁ שוכן נח. וזה פירוש מלעיל. ופירוש מלרע, שכל שם או שם פועל שהוא מג' אותיות יעמוד בו השוכן הנח בין פ"ה השם והעי"ן וגם יעמוד בו שוכן שני בין עי"ן השם והלמ"ד, והוא הנקרא מלרע. והוא בקמץ גדול, כמו עָשָׁן ובָּקָר ושָׂלָל וחביריו. וכל שם או שם הפעל ובאמצעותו אחד מאותיות אחה"ע יהיה מלעיל, ויהיה פ"ה השם או שם הפעל בפתח, כמו שַׁעַר, נַעַר, ובַּעַר, לַעַג, נַעַל, מַחַץ, נַחַל, שַׁחַל, רַחַב, פַּחַד, רַהַב, שַׁחַד, שַׁחַת, לַהַב. ונמצאו מזה השער מלות שש או שבע שהם מלרע, והם נָהָר, זָהָב, קָהָל, מָחָר, רָעָב, אַחַד, אַחַת, אַחַר. ואולם נָהָר וקָהָל וזָהָב ומָחָר ורָעָב ידמו כלם למלת עָשָׁן וחביריו, והם קמצין. ואולם אַחַר ואַחַת ואַחַד אינם כמו עָשָׁן וחבריו ולא כמו שַׁעַר וחבריו, בעבור היותם פתוחים ומלרע.

ודע כי שַׁעַר וחבריו לא ישתנה בנינם אם יסמכו כמו השתנות בנין עָשָׁן וחבריו, כמו **שַׁעַר** עִירוֹ (בראשית כג י), **נַעַר** שְׁאוּל (ש"ב ט ט), **לַהַב** הַמִּזְבֵּחַ (שופטים יג כ), **נַחַל** מִצְרַיִם (יהושע טו ד) וכן כלם. ולא יתכן לומר שְׁעַר העיר, ולא נְעַר שאול, ולא נְחַל מצרים.

## שער ג

**שער אחר**

דע, אם יהיה מאלה השמות ושמות הפעלים שהם בעי"ן וה"א וחי"ת פעל עבר, ישוב מקום הפ"ה קמוץ ומקום העי"ן פתוח, ויהיה הפעל שעבר מזה השער כמו הפעל שעבר

מן עָשָׁן וחבריו. כמו **מָעַל מַעַל** בַּחֵרֶם (יהושע כב כ), המ"ם הראשון קמוץ ועי"נו פתח גדול כמנהגם בעבור היותו פעל עבר, והשני פתוח המ"ם והעי"ן עבור היותו שם הפעל. וכמהו **וּפָחַד וְרָהַב** לְבָבֵךְ (ישעיהו ס ה עי"ש), פ"ה פָּחַד קמוץ כדי שיבדל מן **פַּחַד** וָפַחַת (ישעיהו כד יז), ור"ש רָהַב קמוץ בעבור ההפרש שיש בינו ובין **רַהַב** וּבָבֶל (תהלים פז ד), והח"ת והה"א פתוחין כמו שהן בשם הפעל. וכמהו כִּי כְמוֹ **שָׁעַר** בְּנַפְשׁוֹ כֵּן הוּא (משלי כג ז), השי"ן קמוץ עד שיבדל מן **שַׁעַר** עִירוֹ (בראשית כג י). וכמהו **וּמַחַץ** מָכָתוֹ יִרְפָּא (ישעיהו ל כו) מן **מָחַץ** רָהַב (איוב כו יב) שהוא המ"ם קמוץ. וכמהו **וְנָחַל** יְיָ אֶת יְהוּדָה (זכריה ב טז), הנו"ן קמוץ שיבדל מנַחַל מְצָרַיִם (יהושע טו ד). וכמו וְלֹא **טָעַם** כָּל הָעָם (ש"א יד כד), כדי שיבדל מן יֶשׁ **טַעַם** בְּרִיר חַלָּמוּת (איוב ו ו). וכמו אֲשֶׁר **זָעַם** יְיָ (מלאכי א ד), להבדיל מן **זַעַם** וְצָרָה (תהלים עח מט). וכמו **וְנָעַל** הַדֶּלֶת אַחֲרֶיהָ (ש"ב יג יח), כדי שיבדל מן בֵּית חֲלוּץ הַ**נָּעַל** (דברים כה י). וכמהו עוֹרִי **שָׁחַר** מֵעָלָי (איוב ל ל), כדי שיבדל מן וּכְמוֹ **הַשַּׁחַר** עָלָה (בראשית יט טו). ועל זה מנהג זה השער.

## שער ד

**זה שער השם שהוא על משקל פָּעֵל מלעיל**

דע כי מה שיהיה על משקל פָּעֵל מהשמות ושמות הפעלים, יהיה מקום הפ"א והעי"ן פתח קטן לעולם. כמו אֶרֶץ, הר"ש פתוח, והוא הדרך הנכון בעבור נפלו על שוכן שאיננו נעלם והוא הצד"י. ונפתח האל"ף, כי יש בינו ובין הרי"ש שוכן נח נעלם. וכמהו גֶּשֶׁם ומֶלְךְ וזֶרַע ושֶׁמֶשׁ וחֶדֶר והֶבֶל וחֶרֶב, נֶגֶף, שֶׁפֶךְ, טֶרֶף, יֶקֶב, שֶׁמֶן, כֶּרֶם, לֶחֶם, שֶׁלֶג, גֶּפֶן, דֶּרֶךְ, פֶּרֶךְ, פֶּסֶל, קֶרֶן, צֶמֶר, רֶשֶׁת, פֶּרֶשׁ, רֶפֶשׁ, שֶׁקֶר, **חֶרֶשׁ** לֵאמֹר (יהושע ב א), **תֶּבֶל** עָשׂוּ (ויקרא כ יב), מקום הפ"א באלה כלם פתח קטן. ונמצאו מעטים על מנהג הלשון, כמו שֵׁבֶט מלעיל השי"ן קמץ קטן, וכך ראוי. וכמהו חֵלֶק, סֵפֶר ומעטים אחרים, כן מצאנו אותם.

## שער ה

**שער אחר**

דע כי מה שיבא בהתחבר המלות לא יבא כן במקום ההפסקה, וסימנה אתנח או סוף פסוק. כל מה שיהיה תחתיו אתנח או סוף פסוק לא יתחבר רק יפסק. ופעמים יעמודו ויפסיקו בזקף קטון, ואינם כי אם מעטים. וכלל הדבר, כי כל מה שיבא פתח בחבור המלות ישוב קמוץ במקום ההפסקה. והפ"ה לבדו ישוב קמץ, וישאר העי"ן כמו שהיה.

כמו אֶֽרֶץ אֶֽרֶץ **אָֽרֶץ** (ירמיהו כב כט), הנה השלישי מעמד באתנחתא, ובעבור זה האל"ף בקמץ גדול אחר היותו פתוח בפתח קטן. וכמהו תַּחְתָּיו לֵאמֹר לְמִי **אָֽרֶץ** (ש"ב ג יב). וכמהו סֹלּוּ סֹלּוּ פַּנּוּ דָּֽרֶךְ (ישעיהו נז יד). וכמהו יִתְעַלֵּם **שָׂלֶג** (איוב ו טז). וכמהו יִפְרְצֵנִי **פָּֽרֶץ** עַל פְּנֵי **פָּֽרֶץ** (איוב טז יד), האחד פתח קטן והשני קמץ גדול. וכמהו לְפָנָיו יֵלֵךְ **דֶּֽבֶר** (חבקוק ג ה). ומנהג זה השער שיהיה עם האתנח וסוף הפסוק קמוץ, חוץ ממעטים.

## שער ו

**שער אחר ממנו**

דע כי אֶֽרֶץ וחבריו לא ישתנה בנינם אם יסמכנו אדם אל שם נראה, כמו **אָֽרֶץ** מִצְרַיִם (בראשית מא יט), פתח כאשר היה קדם שיסמך ולא נשתנה. וכמהו **שָׂלֶג** לְבָנוֹן (ירמיהו יח יד), **שֶׁמֶן** הַמִּשְׁחָה (שמות כט ז), **זֶֽרֶם** קיר (ישעיהו כה ד) והדומה להם. ונמצאת מלה אחת מזה השער שהיא משתנה בסמיכה, והיא הֶֽבֶל, בעבור **הֲבֵל** הֲבָלִים (קהלת א ב). ושמור אותה כי אין לה דומה, [כי אם **חֶֽדֶר** **בְּחָדָר** (מ"א כ ל) שהוא **וּבַחֲדַר** מִשְׁכָּבְךָ (שמות ז כח), ויתכן שיש שם עוד אחר.] אמר אברהם המתרגם: כמוהם מְסַפֵּחַ **חֲמָתְךָ** (חבקוק ב טו), וּסְגֹר **דְּלָתְךָ** (ישעיהו כו כ), שבאו סמוכים כמו עָשָׁן וחבריו, והם בתחלה מלעיל: חֲמַת וּדְלָת. אשוב לענין הספר. יתכן שיאמר מי שירצה שהם בשני בנינים, כמו שמצאנו כָּל פֶּֽטֶר **שֶׁגֶר** בְּהֵמָה (שמות יג יב) **וְשִׁגַּר** אֲלָפֶיךָ (דברים ז יג).

ודע כי חֵֽרֶף עִשָּׂהוּ (משלי יד לא), ומֵאֵן, **וּבֵאַר** אֶת הַתּוֹרָה (דברים א ה), **וְשֵׁרֵת** אֶת אֲחִיו (במדבר ח כו), אינם כמו אֶֽרֶץ וחבריו, בעבור היותם פעלים עוברים, והם קמוצים הפ"ה והעי"ן לענין הפתרון. ודע כי מֵכִין **תֵּבֵל** בְּחָכְמָתוֹ (ירמיהו י יב) התי"ו והבי"ת קמוצים להפריש בינו ובין **תֵּבֵל** עֲשׂוּ (ויקרא כ יב); וכמו וּבִצַּע **בֵּרַךְ** (תהלים י ג), להפריש בין כִּי לִי תִּכְרַע כָּל **בָּרֶךְ** (ישעיהו מה כג); וכמו לֹא תְקַלֵּל **חֵרֵשׁ** (ויקרא יט יד), להפריש בינו ובין **חָרֵשׁ** לֵאמֹר (יהושע ב א).

ולא יחשוב חושב כי יֶֽרֶךְ וכְתֵף וגֶֽדֶר וגֶֽזֶל על משקל אֶֽרֶץ וחבריו בעבור היותם מלעיל, כי לא בא אחד מאלה השמות בפתח קטון כי אם נסמכו, כמו **יֶֽרֶךְ** הַמִּזְבֵּחַ (ויקרא א יא), **יֶֽרֶךְ** יַעֲקֹב (בראשית לב כו), **כֶּֽתֶף** הַבַּיִת (מ"א ו ח), **וְגֶֽדֶר** אֲבָנָיו (משלי כד לא), **גֶּֽזֶל** מִשְׁפָּט (קהלת ה ז), גָּזַל **גֵּֽזֶל** אָח (יחזקאל יח יח). ואם לא יסמכו יהיו **יֶֽרֶךְ** **וְכָתֵף** (יחזקאל כד ד), **גָּֽדֵר** מִזֶּה **וְגָדֵר** מִזֶּה (במדבר כב כד), או **בְּגֵזֶל** (ויקרא ה כא), מקום הפ"א קמץ גדול ומקום העי"ן קמץ קטן, בעבור היותם מלרע.

ודע כי אָוֶן ותָּוֶךְ ועָוֶל שהם מלעיל והאל"ף והתי"ו והעי"ן קמוצים והו"ין פתח קטון, ישתנה בנינם בסמיכה, תאמר מן עָוֶל – **בְּעָוֶל** רְכֻלָּתְךְ (יחזקאל כח יח), והנה הוא בסמיכתו דומה למלת יֶרֶךְ וחבריו. ואם נסמך אָוֶן ותָּוֶךְ, יאמר **אוֹנֵךְ** (ירמיהו ד יד) **ותוֹךְ** הַיָּם (שמות יד טז). ושמור אלה השלשה ואין להם רביעי.

## שער ז

**שער אחר**

אם בא על משקל אֶרֶץ שם או שם הפעל, ויהיה השלישי מאותיותיו עי"ן או ה"א או ח"ת, ישוב מקום העי"ן שהיה בפתח קטן אל פתח גדול, ולא יסור מהיותו מלעיל, והוא על משקל אֶרֶץ חוץ מפתיחת עי"נו בפתח גדול. וראש השם פתוח בפתח קטון כמו שהיה. כמו זֶרַע, נֶגַע, נָטַע, רֶגַע, בֶּקַע, רֶשַׁע, בֶּצַע, שֶׁבַע, פֶּתַע, פֶּתַח, שֶׁמַע, צֶמַח, קֶמַח, פֶּרַח, רֶוַח, קֶרַח. ואם ישובו הראשונים מאלה השמות קמוצים בקמץ גדול, לא יהיה כי אם באתנח וסוף פסוק, כמו זֹרַע **זָרַע** (בראשית א כט), בְּצַלְצָלֵי **שָׁמַע** (תהלים קנ ה), ומְקוֹם הַצָּדֵק שָׁמָּה **הָרְשַׁע** (קהלת ג טז), וכמהו וְעָשָׂה קָצִיר כְּמוֹ **נָטַע** (איוב יד ט), כלם מלעיל, כי אלו לא היה באתנח וסוף פסוק היו רֶשַׁע ונֶטַע וזֶרַע ושֶׁמַע. ואם היו האותיות הראשונים קמוצים בלא אתנח וסוף פסוק, דע שהם פעלים עוברים, כמו וְהָיָה אִם **זָרַע** יִשְׂרָאֵל (שופטים ו ג), וְיַעֲקֹב **שָׁמַע** (בראשית לד ה), **נָטַע** כֶּרֶם (דברים כ ו), אלה פעלים עוברים והם כלם מלרע.

## שער ח

**שער השם שהוא מלעיל על משקל פַּעַל**

כל שם או שם פעל משלשה אותיות על משקל פַּעַל, שיפול השוכן השני ויעמוד הראשון, הוא מלעיל, ומקום העי"ן לעולם מאותו השם או שם הפעל פתח קטן. וכן ראוי להיות, כי אין בין העי"ן והלמ"ד שוכן נח ונעלם. כמו חֹדֶשׁ, הדל"ת פתח קטן בעבור נפלו על שוכן איננו נח נעלם, והוא השי"ן. ואולם השוכן הנח הנעלם הראשון הוא עומד, שהוא בין החי"ת והדל"ת והוא הו"ו, ופעמים לא ימצא כתוב, והוא יקרא מלעיל. וכמהו קֹדֶשׁ ושֹׁרֶשׁ ועוֹרֶף ותֹקֶף וחֹמֶר ועֹמֶר וכֹּפֶר ובֹּקֶר וחֹשֶׁךְ ואֹזֶן וגֹּרֶן ואֹפֶל ועֹשֶׁר. מקום העי"ן באלה השמות בפתח קטן, וכמוהם רבים.

ואם בא על זה המשקל שם או שם הפעל, השני מאותיותיו או השלישי עי"ן או ה"א או ח"ת או אל"ף, יהיה מקום העי"ן פתח גדול ויעמד מלעיל, כמו תֹּאַר ומֹהַר וזֹהַר וצֹחַר וצֹהַר

וּבֹהַק וּשׂוֹהַם וּנֹעַם וּבֹעַז וּגֹעַל וּצֹעַן וּשׂוֹחַד וּרֹחַב וּנֹפַח וּנֹחַם. ואלה השמות כלם מלעיל, ומקום העי"ן בפתח גדול בעבור נפלו על שוכן איננו נעלם. ולא נמצא שם על זה המשקל שיהיה האות השני או האות השלישי אחד מאחה"ע ומקום העי"ן בפתח קטן, חוץ מן שנים ואין להם שלישי, והם בּוֹהֶן, אוֹהֶל. ואולם השמות ושמות הפעלים שהוא השלישי מאותיותיו אחד מן אחה"ע כמו אֹרַח ונֹגַהּ וחבריו כלם על מנהג, לא נמצא על משקלם שהוא בפתח קטן, וזה דבר ברור.

## שער ט

**שער אחר ממנו**

דע כי תֹּאַר וחבריו מלעיל במו חֹדֶשׁ וחבריו. ואם יבא על משקל פּוֹעַל שם שלא יהיה השני מאותיותיו או השלישי אחד מאחה"ע אכן יהיה משאר האותיות, לא יהיה על משקל אחר, ויהיה מין אחר, בעבור היותו מלרע, ומקום עי"ן השם קמץ גדול, וחבורו וסמיכותו אינם על מנהג המשקל הראשון. כמו אוֹצָר, חוֹתָם ושׂוֹפָר וגוֹזָל ועוֹלָם ומוֹרָג וגוֹרָל ודּוֹתָן, מקום העי"ן באלה השמות בקמץ גדול, ובין העי"ן והלמ"ד שוכן נח נעלם מהמכתב. ולא נמצא אחד מהם מלעיל. אכן נמצאו שלשה על משקל אוֹצָר, והאות השלישי מאותיות הגרון, ולא באו על משקל אֹרַח וחבריו והם קמוצים, והם תּוֹתָח וקוֹבָע וצוֹפָע, ואין להם רביעי.

## שער י

**שער אחר ממנו**

אם יסמך חֹדֶשׁ וחבריו גם אֹרַח וחבריו אל שם נראה, ישארו על מתכונתם ולא ישתנה בניינם, כמו **חֹדֶשׁ** יָמִים (בראשית כט יד), **שֹׂרֶשׁ** יִשַׁי (ישעיהו יא י), **קֹדֶשׁ** יְיָ (ויקרא יט ח), **רֹבַע** הַקַּב דְּבְיוֹנִים (מ"ב ו כה), **נֹכַח** פְּנֵי אֹהֶל מוֹעֵד (במדבר יט ד) וכמוהם רבים. ואם יסמך אל שם מכונה, יסור השוכן אשר בשבילו נקרא מלעיל והוא הו"ו, ונשאר קבוץ על ראשו, כדי שיהיה הקבוץ מורה על הו"ו הנופל, וזה יקרא קמץ חטף. ומנהגו שלא יפול על שוכן נעלם לעולם, ואשר מנהגו שיפול על שוכן נעלם הוא הקמץ הגדול והקטן. וזה שאמרתי יתברר בחֹדֶשׁ ואֹרַח והדומה להם, כמו חִדְּשׁוֹ, שנפל השוכן הנעלם שיהיה במלת חֹדֶשׁ והוא הו"ו, וקובץ עתה החי"ת, ושוכן ונח הדל"ת. וכמהו אָמְרִי, אָמְרוֹ, וּגָרְנִי וּגָרְנוֹ וחָשְׁכִי וּתָקְפוֹ וְאָזְנִי וּשָׂרְשִׁי וְאָרְחִי וטָרְחִי וטָרְחָם וְקָדְשָׁם וחָדְשָׁם וטָרְחֲכֶם וְקָדְשְׁכֶם

וְאָזְנֶכֶם וְנָרְנְךָ וְקָדְשְׁךָ וְאָרְכוֹ וְרָחְבּוֹ וְעָמְקוֹ וְשָׁמְעוֹ וְעָבְרוֹ **וְעָבְרֵי** בְּעֵמֶק (תהלים פד ז עי"ש), נפל מאלה כלם השוכן הנעלם שהוא הו"ו, וקבוץ פ"ה השם, ונח העי"ן.

## שער יא

**שער אחר ממנו**

דע כי סמיכת תּאַר וחבריו אל שם נראה לא תשנה בנינם. ואם יסמך אל שם מכונה, יהיה הראשון קמץ גדול, ויפול הו"ו, ויהיה הקבוץ על השני שהוא עי"ן השם, לא ינוח כמנהג חֹדֶשׁ ואַרַח וחבריו. כמו תָּאֳרוֹ, נפל הו"ו שהיה בין התי"ו והאל"ף במלה תּאַר קודם שיסמך, וקובץ השני והוא האל"ף כדי שיורה הקבוץ על הו"ו, ולא נח השני כמנהג חֹדֶשׁ ואַרַח וחבריהם, והראשון יהיה בקמץ גדול. וכמהו זָהֳרוֹ וּפָעֳלוֹ וטָהֳרוֹ וטָהֳרָם (ואהליו) ([וְאָהֳלוֹ]), כי אֹהֶל כמו תּאַר, ולא נשתנה ממנו כי אם בין פתח גדול וקטן, והמה קרובים. ותאמר תָּאֳרָם וּתָאֳרִי וּפָעֳלְךָ וְאָהֳלִי וְאָהֳלְךָ, וכל הנגזר כמוהם מהם. ולא יתכן לומר פָּעֳלוֹ וְאָהֳלוֹ בנוח העי"ן וההי"א, כי אלה אותיות אחה"ע, ולעולם יתנועעו במקום שהיה ראוי לנוח. חוץ אם בא אחריו אות דגוש מן בגדכפ"ת, אז לא יפול הו"ו שהוא השוכן הנעלם, כי אם הפלתו לא תוכל להניע אחד מאחה"ע כי אם תשים קבוץ על האחד, כדי שלא ידמה שם הפעל כפעל הסמוך. ואם יטעון טוען ויאמר הנה רָחְבּוֹ כמשקל תּאַר, התשובה שיכולנו להניח החי"ת עם דגשות הבי"ת.

## שער יב

**שער שמות הנקוד וענייניהם**

הראשון קמץ גדול, קמץ קטן, פתח גדול, פתח קטן, שוא, דגש, רפא, טרחא, מאֵרֵךְ, אתנחתָא, שופר גדול, שופר קלקל, מקיף, פשטָ, זקף קטֹן, זקף גדֹול, זרקאָ, שריֲ, דרגָא, תביֵר, שלשֶׁלת, דחי, תֵּרסא, תלישאָ, קדמאָ, אזלָא, גרֵיש, שני גרישִׁין, פזר קטֹן, פזר גדֹול, ירח בן יומָו, (לגרמין פסקן) ([לגרמי ו, פסק ן]), סגֹול, סמיך מאריך, יתיב, רביע, אלה הם שמותם. ואלה סימנם: אוי"ה בגדכפ"ת סימן; במ"ף סימן; אחה"ע סימן; אֹ אַ אֵ אִ אֶ אָ, ה"ע טי"ם נח"ץ חז"ם.

ועתה אחל לבאר ענינם, ואומר מה ענין פשט במאריך ובמקיף, כמו וַיִּקְרָא **אֱלֹהִים** לָאוֹר יוֹם (בראשית א ה) וכמו וְהָאָרֶץ **הָיְתָה** תֹהוּ וָבֹהוּ (בראשית א ב), ולמה היה במלת הָיְתָה מאריך ולא היה מקף, ולמה במלת אֱלֹהִים מקף ולא היה מאריך. ואומר כי היה במלת הָיְתָה מאריך בעבור היות הפשט בתחלת אותיות תֹהוּ, על כן היה תחת הָיְתָה מאריך.

והיה במלת אֱלֹהִים מקיף בעבור היות הטעם באות השני, והוא לָאוֹר. וכן אם היה הטעם באות השלישי או הרביעי או החמישי יהיה לעולם מקף תחת המלה שהיא בתחלה.
ועתה אבאר ענין דרגא ומאריך, ואומר אם היה תביר באות השלישי או הרביעי או החמישי יהיה במלה הראשנה דרגא, ואם היה התביר באות הראשון או השני תהיה המלה במאריך, כמו **וַיִּתֵּן** אֹתָם (בראשית א יז), והראשון כמו **וַיִּקְרָא** הָאָדָם (בראשית ג כ).
ועתה אבאר ענין השופר מלמעלה ומלמטה, ואומר לאיזה ענין חזר הטעם מלמטה במלת **אֱלֶּה** תוֹלְדוֹת הַשָּׁמַיִם (בראשית ב ד) ולמה לא היה למעלה, בעבור היות הטעם בתחלת המלה באות הראשון. ואם היה בשני או בשלישי או ברביעי, לעולם יהיה למעלה, כמו **וַיִּבְרָא** אֱלֹהִים| אֶת־הָאָדָם (בראשית א כז), וכמו **שְׁנֵי** הַמַּלְאָכִים סְדֹמָה (בראשית יט א).
ואחל לבאר ענין סמיך במאריך ובשופר, כמו **כִּי־**אִם־כֹּה תַּעֲשׂוּ לָהֶם (דברים ז ה) וכמו **כִּי** אֵין לוֹ (דברים יב יב), למה בכִּי הראשון מאריך ובשני שופר, ואומר כי הטעמים עומדים על מתכונתם, ואם אחריו יהיה הטעם באות הראשון יהיה שופר, ואם בשני או בשלישי, יהיה סמיך במאריך.
ואומר ענין שופר מלמטה ושופר מלמעלה במלה אחת, כמו **וְהָאָדָם** (בראשית ד א) וכמו וְנוֹסַף גַּם הוּא עַל **שִׂנְאֵינוּ** (שמות א י עי"ש), ולמה היה במלת וְהָאָדָם שופר מלמטה ובשִׂנְאֵינוּ פשט. אם היה הטעם באות השני או השלישי יהיה שופר מלמטה ואם היה באות הראשון יהיה מלמעלה.
ועתה אחל לענין במ"ף, כמו **וּבְחֹרֵב** הִקְצַפְתֶּם (דברים ט ח), **וּמִשְׁנֶה** כֶּסֶף (בראשית מג טו), **וּפֶתַח** אֹהֶל מוֹעֵד (ויקרא ח לה). ואומר, אם היה קודם אחד מן במ"ף ו"ו, תהיה נקודה בתוך הו"ו, ועם שאר אותיות יהיה תחת הו"ו שוא, כמו **וָנֶר** זָאֵב (ישעיהו יא ו), חוץ אם היה אחר הו"ו שוא, ואע"פ שיהיה האות אינו מן במ"ף יהיה בו"ו שרק, והוא כמו **וּנְתַתִּיו** לַיְיָ (ש"א א יא), בעבור היות הנו"ן בשוא.
ואחל לענין אוי"ה בגדכפ"ת, ואומר שאם יבא אחד מן אוי"ה ואחריו אחד מן בגדכפ"ת לעולם יהיו רפים, חוץ מאלה הנזכרים עד יבא ויורה צדק, והם אֲדַרְגָּזְרָיֵא גְּבָרַיָּא **דְּתָבְרַיָּא** (דניאל ג ב), וְשַׁמְתִּי **כָּדְכֹד** שִׁמְשֹׁתַיִךְ (ישעיהו נד יב), נִלְאֵיתִי **כָּלְכֵל** (ירמיהו כ ט), יְדִמוּ **כָּאֱבֶן** (שמות טו טז), מִי **כָּמֹכָה** נֶאְדָּר (שמות טו יא), עַם־זוּ **נָּאֲלָתָּ** (שמות טו יג), וְחָכְמָה **כְּחָכְמַת־**אֱלָהִין (דניאל ה יא).
ודייתי מרחיק: גָּאַלְתָּ **בִּזְרוֹעַ** עַמֶּךָ (תהלים עז טז), וּמִשְׁנֶה־**כֶּסֶף** (בראשית מג טו). וענין מרחיק, היות הטעם באות הראשון או השני, חוץ מאחד שהוא דגש, והוא וַעֲבָדֶיךָ **בָּאוּ**

(בראשית מב י). וכל מפיק הוא דגוש, כמו בְּצַוָּתֵהּ **תָּשִׂים** (בראשית ו טז), חוץ מאחד: אֲדֹנָי **בָּם** סִינַי בַּקֹּדֶשׁ (תהלים סח יח). ועוד אם יתחברו שני אותיות דומות השוא בראשון, כמו וַתִּתְפַּשֵּׂהוּ **בְּבִגְדוֹ** (בראשית לט יב), **בְּבוֹא**־אֵלָיו נָתָן הַנָּבִיא (תהלים נא ב). ואם התחברו בקמוץ יהיה רפה, כמו אִשָּׁה **בִּבְתוּלֶיהָ** יִקָּח (ויקרא כא יג).

ועתה אחל לבאר ענייני הגעיא, והוא על ה' דרכים: א֗ אָ֗ אֵ֗ אִ֗ כמו **שְׁלֹמִים** הֵם אִתָּנוּ (בראשית לד כא) – זה אֵי, מֵאִתְּךָ **תְּהִלָּתִי** (תהלים כב כו) – זה אִי, **שְׁאוּ**־נֶס (ישעיהו יג ב) – זה אוּ, יִרְאַת יְיָ **טָהוֹרָה** (תהלים יט י עי"ש) – זה אוֹ, **בְּהֵיכַל** קָדְשׁוֹ (תהלים יא ד) – זה אֵי. ואומר כי הגעיא לא תשתנה ענינה כי אם בד' אותיות, והם אחה"ע, אם היה האות שיש בו הגעיא אחריו אל"ף, תקרא הגעיא כאשר תחת האל"ף, אם היה אִי תהיה קריאת הגעיא אִי, ואם היה אָה תהיה קריאתה אָה. ועוד אם היה הגעיא באות והאות שאחריו חי"ת או ה"א או עי"ן, יהיה דרך קריאת הגעיא בדרך הנקוד שיש תחת הה"א או תחת העי"ן. כמו יְהִי שְׁמוֹ **לְעוֹלָם** (תהלים עב יז), בעבור אוֹ היה קריאת הגעיא אוֹ. ועל זה המנהג הם כלם.

ועתה אחל לענין שופר נשואי ושופר קלקל, ואומר, אם היה השופר באות הראשון מהמלה יהיה קלקל, כמו **חֲרֵשׁ** לֵאמֹר (יהושע ב א), וכן **תַּחַת** שֻׁלְחָנִי (שופטים א ז), **עֶבֶד** יְיָ (יהושע א טו), ולא יהיה לעולם אחריו כי אם זקף, ויהיה קלקל. ואולם אם היה אתנח, יהיה שופר נשואי, כמו וַיָּמָת יְהוֹשֻׁעַ בִּן נוּן **עֶבֶד** יְיָ (יהושע כד כט). וכן אם היה השופר באות השני או השלישי או הרביעי, והוא זקף או אתנח, יהיה נשואי כמו **בְּמַאֲה** קְשִׂיטָה (יהושע כד לב), וכן **אָמַר** יְיָ (שמות ד כב).

ואומר מה ענין פזר גדול ופזר קטן, ואומר, כל מה שהוא סמוך לירח בן יומו יקרא פזר גדול, כמו אֱלֹקִים **בְּאַמָּה** (במדבר לה ה), וכמו אֲשֶׁר־עָשָׂה **הָמָן** (אסתר ז ט), וכמו יְנַעֵר **הָאֱלֹהִים** (נחמיה ה יג) ודומיהם, ומה שיהיה קודם ממנו שופר מיושב יהיה פזר קטון, כמו אֱלָה **הַנְּחָלֹת** (יהושע יט נא), וְשֹׁטְרִים| **וְשֹׁפְטָיו** (יהושע ח לג).

## שער יג

### שער טעמי המקרא ומשרתיהם

הטעמים יתחלקו למיניהם על שני חלקים. האחד טעמי כ"א ספרים, והשני טעמי ג' ספרים, והם תהלים ואיוב ומשלי. ועתה אחל לבאר טעמי כ"א ספרים ומשרתיהם, ואומר כי יתחלקו לג' חלקים: ידיעה והעמדה ועלוי. וחלקי הידיעה ג', והם פזר ותריס ותלשא. ומיני ההעמדה ג', והם יתיב וזקף ואתנח. ומיני העלוי ששה, והם זרקא ולגרמיה

ורביע ותביר וטפחא וסליק שהוא סוף פסוק. והנה י"ב טעמים לכ"א ספרים. ולאלה הי"ב טעמים ח' משרתים, ואלה שמותם בלשון אנשי טבריא: שופר ותלישא זעירא ותלישא רבא ושופר הפוך ואזלא ומארכא ושלשלת ודחויה.

וביאור טעמי השלשה הספרים הנשארים, שגם הם יתחלקו לשלשה חלקים, ומספרם ח' טעמים ולהם ח' משרתים. ומיני הידיעה: פזר וזרקא. ומין העלוי אחד, והוא הרביעי. ומיני ההעמדה חמשה: לגרמי ויתיב ואתנח וטפחא וסליק שהוא סוף פסוק. ואלה הם ח' טעמים, ואלה משרתיהם: שופר ותלישא זעירא ותלישא רבא ושופר הפוך ושופר נחת ודחויה ומארכא ושלשלת ומקל חרטי. והם עשרה משרתים לח' טעמים, וכללם י"ח.

והפזר יהיה במקרא שנים זה אחר זה, כמו **וַיְמַהֲרוּ וַיִּשְׁכְּימוּ** (יהושע ח יד); וג' כמו לְהֵימָן **בְּנֵי הֵימָן בַּקִּיָּהוּ מַתַּנְיָהוּ** (דה"א כה ד); ויהיה ארבעה, כמו **וּשְׁבַנְיָהוּ וְיוֹשָׁפָט וּנְתַנְאֵל וַעֲמָשַׂי** (דה"א טו כד); ויהיה חמשה, כמו **וְאֶחָיו שְׁמַעְיָה וַעֲזַרְאֵל מִלַּלַי גִּלַּלַי** (נחמיה יב לו); ושש או ז' לא ימצאו, אכן ימצאו שמנה, כמו וְעִמָּהֶם אֲחֵיהֶם הַמַּשְׁנִים **זִכְרִיָּהוּ בֶּן וְיָעֲזִיאֵל וּשְׁמִירָמוֹת** וִיחִיאֵל **וְעַנִּי אֱלִיאָב וּבְנָיָהוּ וּמַעֲשֵׂיָהוּ** (דה"א טו יח).

ואשר יהיה ג' זה אחר זה לא יותר הוא הזקף והזרקא והזקף גדול, כמו **עֶרֶב וְיַדַּעְתֶּם** (שמות טז ו), אלה שנים וכמוהם רבים. והשלשה זה אחר זה זקף קטון כמו כְּבֹאֲךָ **בָבֶל וְרָאִיתָ וְקָרָאתָ** (ירמיהו נא סא) והדומה להם. ולא ימצא יותר על שלשה. והזרקא ימצא זה אחר זה שנים, כמו כֹּה־אָמַר **יְיָ לִמְשִׁיחוֹ** לְכוֹרֶשׁ (ישעיהו מה א) והדומה לו. ויהיה שלשה והוא אחד במקרא: לַעַן אֲשֶׁר־שָׁלְחוּ מַלְאָכִים **לִדְרֹשׁ** בְּבַעַל **זְבוּב** (מ"ב א טז).

ואשר לא יהיה כי אם שנים זה אחר זה הם ד', והם יתיב ולגרמי ותביר ותלשא. והיתיב כמו **מִפְּנֵי תְּנוּפַת** (ישעיהו יט טז), **וְאַתָּה לֹא־בָאתָ** (ש"א יג יא) והדומה להם. והתביר כמו **בְּעֶת תֵּת** (ש"א יח יט), **זֶה הֶבֶל** (קהלת ד ח), **לְהֶדֶת אֶל־כֶּרֶם** (מ"א כא טז) ודומהם. והתלשא הוא א' בכל המקרא, כמו בֹּא **הֵנָּה וֶאֱשְׁלְחָה** אֹתְךָ אֶל־הַמֶּלֶךְ (ש"ב יד לב). והמסמנין שמו הפרש בצורות, שכל מה שהוא טעם שמוהו לשמאל הספר ולימין הקורא, ואם הוא משרת שמוהו לימין הספר ולשמאל הקורא. המשרת כמו וַיֹּאמֶר אֶלְיָקִים **בֶּן־חִלְקִיָּהוּ** וְשֶׁבְנָה וְיוֹאָח אֶל רַב שָׁקֵה דַּבֶּר נָא אֶל עֲבָדֶיךָ אֲרַמִית כִּי שֹׁמְעִים אֲנָחְנוּ (מ"ב יח כו). והטעם הוא כמו וְאֵיךְ תָּשִׁיב **אֶת** פְּנֵי פַּחַת אַחַד עַבְדֵי אֲדֹנִי הַקְּטַנִּים (שם פסוק כד). ולגרמי כמו וַיִּמַח **אֶת־כָּל־הַיְקוּם| אֲשֶׁר|** עַל־פְּנֵי (בראשית ז כג), **מַדּוּעַ| עָבְרָתְּ|** לְהִלָּחֵם (שופטים יב א), **תָּבוֹא| אֶל־אָרֶץ|** מְשׁוֹבֶבֶת (יחזקאל לח ח) ודומיהם. והשופר ההפוך אשר הוא מוכרת אין לו מספר עם הטעמים. ואולם הגעיא איננו מן הטעמים ולא מן המשרתים, ואולם הוא הפך המקיף, כי המקיף יחבר המלה והגעיא

פורש המלות, כמו **אֶת־דָּרְכֵי** עַמִּי (ירמיהו יב טז), **הָנְחַת** יְיָ (יואל ד יא), **הָשְׁחִית** הַכֹּל (ישעיהו סה ח) והדומה להם.

ובי' פסוקים במקרא בי"א טעמים לכל א', האחד יחסר ממנו פזר והשני יחסר ממנו זרקא, ואלה הם: וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו אִישׁ| עָלָה לִקְרָאתֵנוּ וַיֹּאמֶר אֵלֵינוּ לְכִי שׁוּבוּ אֶל־הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר־שָׁלַח אֶתְכֶם וְדִבַּרְתֶּם אֵלָיו כֹּה אָמַר יְיָ הֲמִבְּלִי אֵין־אֱלֹהִים בְּיִשְׂרָאֵל אַתָּה שֹׁלֵחַ לִדְרֹשׁ בְּבַעַל זְבוּב אֱלֹהֵי עֶקְרוֹן לָכֵן הַמִּטָּה אֲשֶׁר־עָלִיתָ שָּׁם לֹא־תֵרֵד מִמֶּנָּה כִּי־מוֹת תָּמוּת: (מ"ב א ו) וזה חסר פזר. וחסר הזרקא הוא וַיָּצָאוּ יִשְׁבֵי| עָרֵי יִשְׂרָאֵל וּבִעֲרוּ וְהִשִּׁיקוּ בָּנֶשֶׁק וּמָגֵן וְצִנָּה בְּקֶשֶׁת וּבְחִצִּים וּבְמַקֵּל יָד וּבְרֹמַח וּבְעָרוּ בָהֶם אֵשׁ שֶׁבַע שָׁנִים: (יחזקאל לט ט)

## שער יד

**שער השוא הנע והנח**

עתה אחל לבאר דרכי השוא, כי הם נעלמים מדעת בני אדם. דע כי ענין השוא על שני דרכים: נח ונע. ודע כי כל שוא שהוא באחרית המלה לעולם הוא נח, כמו **בְּרֵאשִׁית** בָּרָא **אֱלֹהִים** אֵת הַשָּׁמַיִם וְאֵת **הָאָרֶץ** (בראשית א א), כי תי"ו בְּרֵאשִׁית ומ"ם אֱלֹהִים וצד"י הָאָרֶץ נחים. ולא הוצרכו המדקדקים לעשות שוא תחתיהם, כי לא יעלה במחשבת איש שיתנועעו. הלא תראה כי אֵלַיִךְ, עָלַיִךְ, ישימו תחת הכ"ף שוא עבור שלא יתדמו למלות הזכרים. וכן תחת אָמַרְתְּ ושָׁמַרְתְּ שהם לשון נקבה, שלא יתדמו לאָמַרְתָּ ושָׁמַרְתָּ שהם זכרים.

ודע כי כל שוא כי יהיה זה אחר זה באמצע המלה, הראשון יהיה נח והשני נע, כמו **וַיִּשְׁמְעוּ** (בראשית ג ח), **וַיִּשְׁמְרוּ** (תהלים נט א), **וַיִּשְׁכְּרוּ** (בראשית מג לד), **וַיִּצְבְּרוּ** (שמות ח י), **מִשְׁבְּצוֹת** (שמות כח יא), **מַרְכְּבוֹת** (שמות טו ד) ודומיהם. ואלה והדומים להם זכרנו אותם.

ועתה אחל לבאר כי המקומות שיתנועע השוא בנוע אחד משבעה מלכים הם חמשה, והמקומות שיתנועע בהם בפתח שבעה, יהיה כללם י"ב.

ועתה אחל לבאר המקום הראשון. אם היה שוא באות הראשון מהמלה יתנועע בפתח, כמו בְּרֵאשִׁית, קְדוֹשִׁים, גְּדוֹלִים והדומה להם.

והמקום השני, אם היה באמצע המלה ולפניו שוא אחר, יתנועע השני בפתח, כמו **וַיִּקְרְבוּ** (בראשית מז כט), **וַיִּשְׁמְרוּ** (תהלים נט א), **תִּתְקְפֵהוּ** (איוב יד כ), **יָשְׁבְּקְשָׁה** (דה"א כה ד), **דַּרְכְּמֹנִים** (נחמיה ז סט).

והשלישי, אם האות שהוא בשוא יהיה דגוש יפתח, כמו **יִתְיַצְּבוּ** (תהלים ב ב), **יִתְהַלְּכוּ** (ש"א ב ל), **הִתְקַדְּשׁוּ** (במדבר יא יח), **הַמְדַבְּרִים** (שמות ו כז) ודומיהם.

והרביעי, אם היו שני אותיות נחברים יפתח השוא, כמו **וַיִּתְגֹּדְדוּ** (מ"א יח כח), **וַיְעַלְּלֵהוּ** (שופטים כ מה), **וְיִהְיוּ נִדָּדִים** (הושע ט יז), **דָּלְלוּ וְחָרְבוּ** (ישעיהו יט ו), **וַיִּתְרֹצְצוּ** (בראשית כה כב) והדומה להם. ואם היה שבור לא יתנועע כן, כמו כי **רִנְנַת** רְשָׁעִים (איוב כ ה), **וְשָׁדְדוּ** אֶת בְּנֵי קֶדֶם (ירמיהו מט כח).

והחמישי, שיהיה השוא בין הטעם ומשרתו, כמו **נָדְרוּ** וְשִׁלְּמוּ (תהלים עו יב) **אַמֲרוֹת** יְיָ (תהלים יב ז) והדומה להם. או יהיה בין געיא וטעם, כמו **מְלַלַי** גְּלֲלַי (נחמיה יב לו) ודומיהם.

והששי, אם יהיה האות שהוא אחרי השוא דגוש עליו טעם יפתח השוא, כמו **אָלֲכָה**־לִּי (ירמיהו ה ה), **נָלֲכָה**־נָּא (שמות ג יח), **נִירַשָּׁה** לָנוּ (תהלים פג יג). ובשביל זה יהיה הזי"ן **לְשֵׁיזַבוּתַנָא** (דניאל ג יז עי"ש) פתוח כי הוא מזה השער, ודֵי **יְשָׁיזְבִנְכוֹן** (דניאל ג טו) לא יפתח כי אינו מזה השער.

והשביעי, אם יהיה האות השוא מ"ם, ושאחריו דגוש עליו טעם, כמו **הָמְשַׁלֵּחַ** מַעְיָנִים (תהלים קד י), **הָמְכַסֶּה** שָׁמַיִם (תהלים קמז ח). ואם סר הטעם מהאות השני לאשר אחריו לא יפתח, כמו הַלְוִים **הָמְעַשְׂרִים** (נחמיה י לח), **הָמְהַלְכִים** תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ (קהלת ד טו). הלא תראה כי **הָמְבַשֵּׂר** (ש"א ד יז) יפתח **וְהָמְבַשְּׂרוֹת** (תהלים סח יב) לא יפתח.

ומה שיצא מאלה השבעה הנזכרים לא יפתח, כמו שָׁמַעְתִּי, תֵּלְכוּ ודומיהם, חוץ ממעטים: **בְּשִׁקֻּתוֹת** הַמַּיִם (בראשית ל לח), **תִּקְפַּת** לַהֲוָדָה (דניאל ה כ). וכל בָּרֲכוּ עליו טעם, חוץ מן **בָּרְכוּ**־נָא אֶת יְיָ (דה"א כט כ).

וענין הטעם שיניע השוא לא בפתח לבדו, כי אם באחד משבעה מלכים; שאם היה אחרי השוא אחד מאותיות אחה"ע והשוא נע, יתנועע בצורת האות לעולם: **נְחֹשֶׁת** (בראשית ד כב), **בְּעַב** הֶעָנָן (שמות יט ט), **בְּעַד** הַחַלּוֹן (בראשית כו ח), **לְעֶבֶד** נִמְכַּר יוֹסֵף (תהלים קה יז), רְאוּ **בַגּוֹיִם** (חבקוק א ה), **שְׂאוּ** נֵס (ישעיהו יג ב), לְנַפְשֵׁךְ **שְׂחִי** (ישעיהו נא כג). ידמה השוא לנוע האות באזני השומעים. וכן **בְּהֹנוֹת** יְדֵיהֶם (שופטים א ז), וְאִם רַע **בְּעֵינֵיכֶם** (יהושע כד טו), כִּי **רְחוֹקָה** הִיא מִצִּידוֹן (שופטים יח כח) וכמוהם רבים. וכאשר אמרתי בעניני השוא ההוא בראשית המלה, אומר על תנועתה בשאר המקומות, שאם היה בשוא לפניו, כמו **וַיִּשְׁמְעוּ** (בראשית ג ח), **וַיִּצְבְּאוּ** (במדבר לא ז), אז יתנועע והאות דגוש, כמו מַה לָּכֶם **תְּדַכְּאוּ** עַמִּי (ישעיהו ג טו), **וַיְשַׁלְּחוּ** אֶת רִבְקָה (בראשית כד נט), **מִתְנַבְּאִים** בַּמַּחֲנֶה (במדבר יא כז). ואלה יתנועעו בנוע שבעה מלכים.

ואלה שתי סבות אחרות מהפכות אותו לפתח לעולם: הא' שתי אותיות זה אחר זה, אם היה אחד מאחה"ע יפתח השוא, כמו תַּחְתָּו **שָׁחָחוּ** (איוב ט יג), **אֲחִימַן** שֵׁשַׁי (במדבר יג כב), **יִמְחָאוּ** כָף (ישעיהו נה יב) ודומיהם. והאחד שיהיה השוא עם אות מ"ם דגוש, אז לא יהיה כנוֹע הפתח, כמו **הַמְהַלֵּךְ** (תהלים קד ג). וזהו כמו שרש כי אין תולדתו כי אם פתח.

ואחר שהשלמתי לבאר צורת השוא אשלים ענין קריאתו. דע כי כל שוא שיהיה אחריו יו"ד והוא נע, לעולם יתנועע כמו חירק, ואיננו חושש מה שיהיה אחריו אחד מהשבעה מלכים. ועתה אבאר מן החלם, שהוא כמו **בְּיוֹם** הַקְרִיבוֹ אֶת זִבְחוֹ (ויקרא ז טז), ומן קמץ: **בְּיָד** חֲזָקָה (שמות ג יט), ומן הפתח: **וְיַעַשׂ** הַבָּא אֵלָיו כִּרְצוֹנוֹ (דניאל יא טז), ומן הסגול: **לְיֶשֶׁבְאָב** (דה"א כד יג), ומן הצרי: **בְּיֵיִן** חֶלְבּוֹן (יחזקאל כז יח), ומן החרק: **וְיִשְׂרָאֵל** אָהַב אֶת יוֹסֵף (בראשית לז ג), ומן השרק: **וְיוּכַל** בֶּן שֶׁלֶמְיָהוּ (ירמיהו לח א). והשוא בכל אלה יתנועע כמו החרק, שהוא מתולדת היו"ד בעבור היו"ד שהוא אחריו.

## תוספת

(הערת וויקיעורך: קטע זה זהה בתוכנו לקטע הפותח את ספר אותיות הנוח (במהדורתנו: מאמר א שער א) ושונה ממנו בסגנון. כפי הנראה זהו תרגום שלישי לקטע הנ"ל (בנוסף לתרגומי רמב"ג וראב"ע))

האות הנע – שיתנועע באחד משבעה מלכים, והם אלו: אָ אָ אֶ אִ אֵ אַ אֱ. חלם נקרא אוֹ, קמץ – אָ, סגול – אֶ, חרק – אִ, שרק – אוּ, פתח – אַ, צרי – אֵ. והשוכן – מה שלא יהיה נקוד באחד מן ז' מלכים. ודע כי העברים לא יתחילו בשוכן נח ולא יעמדו על נע, ולא ימצאו שוכנים או שוכן מתחברים כי אם אחרי תנועה. כי כל שוא שיהיה בראש המלה או השם הוא נע, ותנועתו על פנים רבים. יש מה שהוא נע בנוע האות שאחריו אם היה אחד מאותיות אחה"ע, שאם היה בפתח יקרא השוא כמו פתח, כמו **יְאַבֵּד** הוֹן (משלי כט ג), כי קריאת היו"ד בפתח בעבור היות האל"ף שאחריו בפתח; ואם בשורק יקראו גם כן, כמו קָחוּ מוּסָרִי (משלי ח י); ואם בשבר גם הוא נשבר – קָחֵי רַחֲמִים (ישעיהו מז ב); ואם בצרי כמו **תְּאֵנָה**, יהיה נוע התי"ו בנוע צרי בעבור היות האל"ף שהוא אחריו בצרי. וזה הכלל: שוא נע יהיה אחריו אחד מן אחה"ע, יתנועע כתנועתו בכל תנועות המלכים, חוץ מהקמץ, כי כבד על הלשון שיתנועע השוא בקמצות והונע בפתח, כמו קְעָרָה, גְּעָרָה, דְּאָגָה, לְהָבִים פְּחָדִים.

ויש אומרים שוא שיתנועע בחרק אם היה אחריו יו"ד נע, ואיננו חושש באיזה תנועה יתנועע היו"ד, לעולם יהיה השוא שבור, כמו **בְּיַד** חֲזָקָה (שמות ג יט), **בְּיַד** מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן (במדבר לג א), **וְיֵדָעוּ** (תהלים פג יט), שיתנועע השוא בשבר.

ויש שבא שתנועתו בפתח והם רבים, אם לא יהי אחריו אחד מהארבעה אותיות שזכרתי, כמו קְעָרָה, בְּרָכָה, קְלָלָה, רְשָׁעִים, שְׁמוֹנִים, השוא לעולם בפתח. חוץ מלשון רבים משער שהוא על משקל חֹדֶשׁ, כמו קֹדֶשׁ – קֳדָשִׁים; חֹדֶשׁ – חֳדָשִׁים; אֹנִי – אֳנִיוֹת; חֹלִי – חֳלָיִים. וימצאו מעטים הפך זה, כמו **לַבְּקָרִים** אַצְמִית (תהלים קא ח). ובנוע הגעיא שיהיה עם השוא שהוא בתחלה על זה המנהג יורה על כל מה שזכרתי, כמו **בְּהֹנוֹת** יְדֵיהֶם (שופטים א ז), וְאִם רַע **בְּעֵינֵיכֶם** (יהושע כד טו), **וְהִצַּנַּנִי** לְמָשָׁל עַמִּים (איוב יז ו) והדומה להם.

ודע כי העברים לא יחברו בין שני שוכנים שאינם נעלמים כי אם במקום ההעמדה או ההפסקה, כמו וַיִּפֹּל עַל צַוְּארֵי בִנְיָמִן אָחִיו **וַיֵּבְךְּ** (בראשית מה יד). ואם יתחבר שוא עם שוא באמצע הדבורים יתנועע השני במקרא: יִשְׁמְעוּ, יִשְׁמְרוּ, כי השי"ן שוכן והמ"ם נע. ותנועת המ"ם במלת יִשְׁמְרוּ בפתח, ותנועת המ"ם במלת יִשְׁמְעוּ בקבוץ בעבור העי"ן שבא אחריו. וכן **יִרְמְיָהוּ**, **יֶחְדְּיָהוּ** (דה"א כד כ), הח"ת והר"ש שוכנים, והמ"ם והדל"ת מתנועעים בשבר בעבור היו"ד שהוא אחריהם. וכן **וַיִּבְךְּ** עֲלֵהֶם (בראשית מה טו), **וַיִּבְךְּ** עַל צַוָּארָיו (בראשית מו כט), אַל **תּוֹסֶף** עַל דְּבָרָיו (משלי ל ו), **יַפְתְּ** אֱלֹהִים לְיֶפֶת (בראשית ט כז), **וְיֹלַדְתְּ** בֵּן (בראשית טז יא), **וַיִּפְתְּ** בַּסֵּתֶר לִבִּי (איוב לא כז), **וַיִּשְׁבְּ** יִשְׁמָעֵאל (ירמיהו מא י), אַל **יֶשְׁטְ** אֶל דְּרָכֶיהָ לִבֶּךְ (משלי ז כה), **וְאָמַרְתְּ** בִּלְבָבֵךְ (ישעיהו מט כא), אלה כלם מתנועעים בעבור היותם בתוך הדבורים. ובאחרונה ישכנו שניהם, כמו וַיִּשָּׂא אֶת קֹלוֹ **וַיָּבְךְּ** (בראשית כט יא) והדומה לו.

## תוספת מספר אחר

דע כי כל נקוד בשלש נקודות אחריו דגש, כמו אָנֹכִי **אֶעֱרָבֶנּוּ** (בראשית מג ט), תחת הבי"ת פתח קטן, והוא ללשון יחיד איננו נמצא, ובעבור זה נדגש. ואם היה בשתי נקודות והוא לשון רבים יהיה רפה, כמו כִּי הִקְשָׁה פַּרְעֹה **לְשַׁלְּחֵנוּ** (שמות יג טו), **וַיְשַׁלְּחֵנוּ** יְיָ לְשַׁחֲתָהּ (בראשית יט יג), וכן מנהג כל זה השער.

ודע כי האתנחתא לא יהיה עמה שופר לעולם, כמו אֲשֶׁר חָזָה.

וכל מ"ם שיכנס על אחהע"ר לעולם יהיה בשתי נקודות, כמו **מֵאֵשׁ** (ירמיהו ו כט), **מֵאֲשֶׁר** (בראשית מט כ), **מֵחֶרֶב** (שמות יח ד), **מֵעוֹלָם** (בראשית ו ד), **מֵהֶם**, **מֵהֲמוֹנָם** (יחזקאל ז יא). ומהם נקודים בנקדה אחת, כמו **מְחוּט** (בראשית יד כג), **מְחוּץ** (בראשית יט טז).

ודע כי השופר שאחריו הרביע לא תהיה לו תנועה: **כִּי** בוֹ בָּחַר (דברים יח ה), **וּבַיּוֹם** הַשְּׁבִיעִי (שמות לא טו), **שִׁבְעַת** יָמִים (שמות כט ל) והדומים להם.

נשלם ספר הנקוד שחבר ר' יהודה הנקרא חיוג זצ"ל, עם תוספות שהוסיף ר' משה הכהן נ"ע, ואשר תרגמו הרב ר' אברהם בן מאיר ן' עזרא נ"נ מלשון ערבי ללשון הקדש. בנל"ך ואע"י.

חזק